

Pierwsze stwierdzenie lęgu łączaka *Tringa glareola* na Śląsku

The first breeding record of Wood Sandpiper *Tringa glareola* in Silesia

W dniu 23 VI 2011 podczas obserwacji ptaków na Zbiorniku Turawskim stwierdziłem obecność nietypowo zachowującego się łączaka *Tringa glareola*. Ptak krążył wokół mnie i odzywał się ostrym, zaniepokojonym głosem. Sytuacja powtórzyła się kiedy wracałem tą samą ścieżką. Sugerowało to, że w pobliżu znajduje się będące pod jego opieką potomstwo. Obserwacja trwała łącznie ok. 60 minut. W obu przypadkach ptak siedział początkowo na krzewie, a zaniepokojenie zaczynał okazywać przy zbliżeniu na odległość 40–45 kroków. Tydzień później (30 VI 2011), w tej samej okolicy zauważyłem łączaka przeganiającego na żerowisku osobniki tego samego gatunku. Podczas obserwacji trwającej ok. 1,5 godziny słyszałem kilkakrotnie charakterystyczne popiskiwanie, jednak ze względu na nierówności terenu nie udało się naocznie potwierdzić obecności piskląt.

Powyższe obserwacje poprzedzone były stwierdzeniami ptaków tokujących 25 IV 2011 – tokowały 2 ptaki. Od 26 IV do 13 V każdego dnia (wiosną i latem teren ten kontroluję prawie codziennie) odzywał się 1 osobnik. 14 V na tokowisku pojawił się drugi łączak. Siedział milczący, lekko zaniepokojony na krzewie. Po tym dniu tokowanie ustało. Toki trwały każdorazowo kilkanaście minut po czym ptak nagle przestał się odzywać i zniknął, by po kilku-kilkunastu minutach pojawić się znowu. Powyższe dowody na lęgowość łączaków na Zb. Turawskim poparte nagraniami filmowymi i zdjęciami uzyskały akceptację Komisji Faunistycznej (Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2011).

Ptaki te przystępowały do lęgów na Zb. Turawskim przypuszczalnie już w latach 2008–2010. Nie stwierdzono wtedy jednak gniazda, obecności piskląt, czy niepokojenia się ptaków dorosłych, a jedynie tokujące ptaki, co nie stanowiło bezpośredniego dowodu na odbywanie lęgów.

W roku 2008 jednego odzywającego się łączaka odnotowałem 30 V, 3 i 30 V oraz 1 V, a 2 tokujące ptaki – 2 V. W 2009 roku 1 osobnik tokował prawie codziennie w okresie 1 V – 30 V, a 2 osobniki 10 V. W roku 2010 zbiornik odwiedzałem rzadziej niż w innych latach. Podczas każdej kontroli: 24 i 28 IV oraz 4, 6, 8 V odzywał się 1 osobnik. Gdy 15 V nastąpiło znaczne podniesienie się poziomu wody w zbiorniku ptaki przestały tokować.

Łączaki to jeden z liczniejszych siewkowców obserwowanych na Śląsku podczas przelotów. Wiosną, ich liczebność na Zb. Turawskim jest bardzo zróżnicowana. Uzależnione jest to od poziomu wody oraz od ilości i częstotliwości jej zrzutów. Czynniki te bowiem decydują o wielkości żerowiska a także o jego jakości. Najwcześniejsza obserwacja tego brodzieca miała tu miejsce 29 III 2009 – 4 os. (A. Kozołub, J. Stasiak),

a najpóźniejsza 26 X 2011 – 1 os. (J. Stasiak). Wiosną najwięcej ptaków stwierdzono 17 V 1978 – 188 os., latem: 12 VII 1983 – 428 os. (Stawarczyk i in. 1996) i 5 VII 2000 – 484 os. (A. Wojciechowski). Na naszym kontynencie łączaki gniazdują głównie w strefie borealnej i subarktycznej. W strefie umiarkowanej czynią to jedynie na nielicznych stanowiskach w Wielkiej Brytanii, Danii, Niemczech, Polsce, Litwie i Ukrainie (Väisänen 1997). Europejską populację tego gatunku szacuje się na 380 000–1 430 000 (Heath i in. 2000). W Polsce, w XIX wieku łączaki dosyć licznie gniazdowały na Lubelszczyźnie, Podlasiu, Mazowszu, Pojezierzu Mazurskim (Taczanowski 1882) oraz nad Pilicą na Kielecczyźnie (Sapalski 1862). Na Śląsku, u schyłku XIX stulecia pojedyncze pary przystępowały do lęgów prawdopodobnie jedynie pod Legnicą, Raciborzem i Niemodlinem (Kollibay 1906; Pax 1925), a w 1922 i 1924 roku już tylko jedna para pod Legnicą (Pax 1925). Nigdy nie przedstawiono na to jednak dostatecznych dowodów (Dyrz i in. 1991). Drastyczny spadek liczebności lęgowej łączaka w Polsce nastąpił w XX wieku. W latach 30. odnotowano u nas już niespełna kilkanaście stanowisk a po II Wojnie Światowej zaledwie kilka. Wszystkie umiejscowione były w północnej części kraju. Później nastąpił okres, w którym obserwowano zaniepokojone osobniki pod Parczewem 16 i 17 VI 1956 (Riabinin 1963), Janowem Lubelskim 2 VII 1971 (Tomiałojć 1990), w rezerwacie „Piskorzaniec” 29 i 30 V 1977 (Ćmak i Osiecki 1989), na torfowiskach koło Chełma 26 V – 15 VI 1988 (Buczek i Buczek 1993), nad Wartą koło Pietrzykowa 26 V i 2 VI 1992 oraz 22 IV, 30 V i 12 VI na bagnie pod Łobżenką koło Piły (Krupa i Winiecki 2000). Nie udało się tam jednak potwierdzić gniazdowania. Jedynym przez wiele lat zajmowanym corocznie lęgowiskiem były Bielawskie Błota koło Pucka. Określało ono południowy zasięg tego gatunku w Europie (Väisänen 1997). Początkowo populację lęgową szacowano tam na co najmniej 5 par (Gromadzki, Ulczycki mat. niepubl.), w połowie lat 80. na 8–10 par, a w latach 1994–1998 na 2–5 par rocznie. Potem do roku 2006 stwierdzono tu już tylko 2 pewne lęgi (Gromadzki 1986; Sikora i in. 2004; Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2007, Sikora i Półtorak 2007). Zastanawiać może fakt, że po kilkuletniej przerwie udało się ponownie udowodnić lęgowość kilku par w różnych miejscach w Polsce. W latach 2009–2011 ich stanowiska stwierdzono w powiatach: białostockim, monieckim (woj. podlaskie), leszczyńskim (woj. wielkopolskie), ponownie w puckim (woj. pomorskie) oraz opolskim na Zbiorniku Turawskim (Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2010, 2011). Niewykluczone że Zbiornik Turawski przejął na chwilę status najdalej na południe Europy wysuniętego punktu lęgowego tego gatunku.

Podziękowania

Serdecznie podziękowania dla Marka Stajszczyka, Grzegorza Hebdy i Rafała Świerada za udostępnienie materiałów oraz dla Szymona Beucha za uwagi do tekstu.

Summary

On 23th of June, 2011 at Turawa Reservoir (Opolskie voivodship, Southern Poland) has been observed Wood Sandpiper which behaviour suggests that it had chicks. One week later in the same place an aggressive adult was seen and a voices of chicks was heard. Besides that on May were seen one displaying bird and finally a pair. Since 2008 in mentioned area individual of bird or pair displayed courtship behavior were noticed but no evidence of broods was seen. Turawa Reservoir is probably southernmost breeding place of Wood Sandpiper in Europe today. The observation has been accepted by Polish Avifaunistic Commission.

Literatura

- Buczek T., Buczek A. 1993. Łęgowe siewkowce torfowisk niskich typu węglanowego okolic Chelma. *Notatki orn.* 34: 287–298.
- Ćmak J., Osiecki T. 1989. Walory ornitologiczne Wyżyny Przedborskiej. *Chrońmy Przyr. ojc.* 45(2): 60–65.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski, Zakład Ekologii Ptaków, Wrocław.
- Gromadzki M. 1986. Some problems of wetlands protection in northern Poland. [In:] Hjort C., Karlsson J., Svensson S. Baltic Birds IV. Proceedings of the fourth Conference on the Study and Conservation of Migratory Birds of the Baltic Basin. Frostavallen, Sweden, 1–6. October 1984. *Vår Fågelvärld* (Suppl.) 11: 57–60.
- Heath M., Borggreve C., Peet N. 2000. European Bird Populations Estimates and Trends. *BirdLife Conserv. Ser.* 10: I–VIII, 1–160.
- Kollibay P. 1906. Die Vögel der Preussischen Provinz Schlesien. Verlag von Wilhelm Gottlieb Korn, Breslau.
- Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2007. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2006. *Notatki orn.* 48: 107–136.
- Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2010. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2009. *Ornis pol.* 51: 117–148.
- Komisja Faunistyczna SO PTZool. 2011. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2010. *Ornis pol.* 52: 117–149.
- Krupa A., Winiecki A. 2000. Awifauna Nadwarciańskiego Parku Krajobrazowego. *Wielkop. Pr. orn.* 9: 201–241.
- Pax F. 1925. Wirbeltierfauna von Schlesien. Verlag von Gebrüder Borntraeger, Berlin.
- Riabinin S. 1963. Materiały do fauny ptaków Polesia Lubelskiego. *Annls Univ. Mariae Curie-Skłodowska* (Sec. C: Biol.) 18(11): 231–248.
- Sapalski J. 1862. Pogląd na historią naturalną gubernii Radomskiej. Drukiem Edwarda Kołakowskiego, Kielce.
- Sikora A., Gromadzki M., Półtorak W. 2004. Awifauna Bielawskich Błot. *Notatki orn.* 45: 1–11.
- Sikora A., Półtorak W. 2007. Łęczak *Tringa glareola*. [W:] Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (Red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań: 220–221.
- Stawarczyk T., Grabiński W., Karnaś A. 1996. Migracja siewkowych *Charadriiformes* na zbiornikach Nyskim i Turawskim w latach 1976–1994. *Ptaki Śląska* 11: 39–80.
- Taczanowski W. 1882. Ptaki krajowe. T. 2. Akademia Umiejętności, Kraków.
- Tomiałojć L. 1990. Ptaki Polski. Rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa.
- Väisänen R. A. 1997. *Tringa glareola*. Wood sandpiper. [In:] Hagemeyer E. J. M., Blair M. J. (Eds). The EBCC Atlas of European Breeding Birds, their Distribution and Abundance. T&AD Poyser, London: 310–311.

Jerzy Stasiak

ul. Niwiecka 4, 46-042 Szczedrzyk, e-mail: stajur@o2.pl
